

משרד העבודה

פעולות הביקורת

בשירות התעסוקה נבדקו פעולות לשכות עבודה ומשרדים אזוריים של מדור התשלומים, ונערכה ביקורת מעקב במספר לשכות נוספות. במשרד העבודה נבדקו סדרי מתן תמיכות ללומדי מקצוע; ופעולות הקרן המשותפת למתן הלוואות לבני מיעוטים. כן נערכה ביקורת במחלקת המדידות. המכון לפריון העבודה והייצור — עם הנהלת המכון לפריון העבודה והייצור נדונה שאלת הבטחת זכויות המדינה על ידי חוזים בדבר הזכויות על המכשירים לייעול בעבודות ייצור ושירותים, שתוכננו או שוכללו ביזמת עובדי המכון. הוצבע על כך, שהמכון משקיע הרבה מחשבה, זמן וכסף בהכנת המכשירים האלה, ועליו לדאוג לקבלת תמורת ההוצאות ולהבטיח את האפשרות למסור זכויות ייצור המכשירים תוך הקפדה על כך, שהמכשירים יעמדו לרשות המשק הלאומי במחירים סבירים.

דמי קיום ללומדי מקצוע

על אגף הנוער והחינוך המקצועי שבמשרד העבודה לכוון את הנוער לשם השתלבותו במערכות העבודה ללימוד מקצוע מתאים ולהכשירו לתועלתו ולתועלת המשק גם יחד. חלק מהנוער אמנם מקבל את הכשרתו המקצועית בבתי ספר מקצועיים, אולם נשארים רבים, שאינם יכולים מסיבות שונות להמשיך בלימודים בלבד ונאלצים להתחיל בעבודה מפרנסת לאחר גמר הלימודים בבית הספר היסודי. נוער זה מקבל את הכשרתו במסגרות שונות תוך שילוב עם עבודה. יש גם בעייה של עובדים מבוגרים, שלא רכשו כל מקצוע בנעוריהם, וצריך לאפשר להם לרכוש מקצוע כדי להקל את השתלבותם בעבודה יצרנית. במספר לא קטן של מקרים מהווה לימוד מקצוע אמצעי לשיקום עובד מוגבל בכורשו. כדי לאפשר ללומדי מקצוע אלה קיום מינימלי בזמן הלימודים נותן להם משרד העבודה תמיכות בצורת מענקים או הלוואות. במקרים מסוימים מתבטאת התמיכה רק במתן הנחות משכר הלימוד או בהשתתפות בהוצאות הנסיעה למקומות הלימוד.

בחודשי מארס וספטמבר 1964 נבדקו סדרי מתן התמיכות לנוער ולמבוגרים (ראה דו"ח שנתי 10, עמ' 205).

תמיכות לנוער

לימוד מקצוע לנערים עובדים מקיף את הגילים 14—18. ביוני 1962 הוציאה הנהלת האגף הנחיות, לפיהן ניתנות התמיכות בצורות שונות: כמענק כספי לכל יום, בו מתקיים לימוד (עד 2 ל"י ליום), כהשתתפות בהוצאות הנסיעה למקום הלימוד או בעד הארוחות הניתנות בו, וכהנחות משכר הלימוד. המתלמידים המעוניינים מגישים בקשה מגומקת לתמיכה, הבקשות מובאות לדיוגן של ועדות מחוזיות, הקובעות את סוג התמיכה ושיעורה, בהביאן בחשבון את מצבו הסוציאלי של המתלמד על סמך ההנחיות הנ"ל.

בשנת 1963/64 הועיד תקציב אגף הנוער והחינוך המקצועי למטרות אלה 180,000 ל"י, והוצא למעשה סכום של 142,000 ל"י. בתקציב 1964/65 נועד למטרה זו סכום של 190,000 ל"י.

— הוועדה המחוזית בירושלים נהגה לעודד לימוד מקצוע על ידי מתן הקלות שונות ללומדים במסגרת ההנחיות הקיימות, ואילו הוועדות המחוזיות בחיפה והצפון ובבאר שבע נהגו לפרש הנחיות אלו בקפידה יתרה. התמיכות ללומדי המקצוע המתבגרים, שניתנו בירושלים בשנת הכספים 1963/64, הגיעו ל-27,000 ל"י לעומת אומדן תקציבי של 30,000 ל"י; בבאר שבע ניתנו תמיכות בסך 16,000 ל"י לעומת אומדן של 32,000 ל"י; ובחיפה ניתנו תמיכות בסך 3,000 ל"י לעומת אומדן של 13,000 ל"י. יש להניח, שאי ההיענות לבקשות לתמיכות הייתה בין הגורמים לכך, שכמה קורסים התקיימו במספר תלמידים למטה מהמתוכנן. הכנסת ייעדה אפוא את הכספים למטרה מסוימת, ואילו המשרד לא מילא את תפקידו, שעה שלא הצליח לנצל את מרבית התקציב למטרה חיונית זו.

גם גישת המחוזות לגביית שכר הלימוד שונה בכל מקום, בלי שיש לשוני זה סיבות סבירות: האגף במחוז חיפה מקפיד על גביית שכר הלימוד המלא; האגף במחוז ירושלים נוטה לתת הקלות בשכר הלימוד, ואינו דואג לגבות גם את שכר הלימוד המוקטן; במחוז באר שבע אין מטפלים בהעברת הערעורים להנהלת האגף בירושלים על דחיית בקשות למתן הקלות בשכר הלימוד, כפי שנעשה הדבר במחוז ירושלים. אמנם מובנת הגישה למתן הקלות בשכר הלימוד כדי לא להרתיע מעוניינים מלימוד המקצוע, אולם יחד עם זאת יש להקפיד על גביית אותם תשלומים, שהלומדים חויבו בהם, במיוחד כשמדובר בנוער.

תמיכה למבוגרים לומדי מקצוע

ההוצאה לדמי קיום למבוגרים לומדי מקצוע נכללת בתקציב משרד העבודה, אגף התעסוקה והקליטה. בשנת 1963/64 הוקצבו למטרה זו 1,850,000 ל"י והוצאו 1,807,000 ל"י בקירוב, מזה 80,000 ל"י להלוואות והיתר למענקים. ההקצבה בשנת 1964/65 מסתכמת ב-1,750,000 ל"י. לפי התוראות, שהוציא חשב משרד העבודה במאי 1962, יש לדון ולהחליט על מתן תמיכות בוועדות מחוזיות, המורכבות מנציגים של האגף לנוער ולחינוך מקצועי, אגף התעסוקה, שירות התעסוקה ומנהל מרכז ההכשרה הנוגע בדבר כמשקף. ההנחיות קובעות גם את הנותלים, לפיהם תיקבע צורת התמיכה ושיעורה.

— בשנת 1963 לא הקפיד האגף, שהוועדות במחוזות ירושלים ותל אביב יקיימו ישיבותיהן בהרכבן המלא. לבקשות לתמיכות לא צורפו מסמכים וחוות הדעת של מנהל מרכז ההכשרה, המכיר את מבקש התמיכה. מסמכים וחוות דעת אלה דרושים גם לאימות הנתונים שבשאלונים, המשמשים בסיס לקביעת שיעור התמיכה. במקרים אחדים אושרו תמיכות מלאות, אם כי לפי הנתונים ולפי ההנחיות היו המבקשים זכאים לתמיכות חלקיות, בלא שתירשם הנמקה לכך.

המשרד הסביר, שבכמה מהמחקרים ראו הוועדות צורך לסטות מההנחיות מסיבות ענייניות. במיוחד כשהמדובר היה בחיילים משוחררים. לדעת הביקורת נכון היה לקבוע בהוראות נוהל את הנסיבות המרשות סטייה וגם את גבולותיהן ולחייב את הוועדות לרשום הנמקה לכל החלטה, שיש בה סטייה מההנחיות. בעקבות הביקורת פרסם משרד העבודה הוראות מתוקנות.

— התמיכות ניתנות בחלקן בצורת הלוואות. החל משנת 1953 ניתנו הלוואות ללומדי מקצוע באמצעות מוסדות אשראי, בעיקר באמצעות "מרכז משען, אגודת עובדים לעזרה הדדית" (להלן "משען"). הלוואות, שניתנו משנת 1953 עד מארס 1964, הסתכמו ב-1,764,000 ל"י, ומהן סך 1,500,000 ל"י מתקציב המדינה.

בספטמבר 1953 הוקמה קרן משותפת של משרד העבודה ומשען למתן הלוואות ללומדי מקצוע בסכום כולל של 150,000 ל"י. הקרן הוגדלה בהדרגה ובסוף שנת 1957 הגיע סכום הלוואות לכדי 960,000 ל"י: 705,000 ל"י מתקציב משרד העבודה וסך 255,000 ל"י מכספי משען. לפי ההסכם יתחלק הכסף שייגבה מהתלמידים, לאחר ניכוי 12.5% דמי גבייה לזכות "משען", בין המשתתפים בקרן שווה בשווה עד לכיסוי חלקה של "משען" בקרן. מתן הלוואות מקרן זו נסתיים בשנת 1957. לפי ההסכם ניתנו הלוואות לתקופה של שלוש שנים בלבד. לפי דו"ח "משען" לסוף שנת 1963 נגבו על חשבון הלוואות 226,729 ל"י בלבד, וחובות בסך של 32,280 ל"י בוטלו. ב-20 סניפי משען, בהם ניתנו הלוואות בסך כולל של 60,000 ל"י, לא נגבה כל סכום. יתרת הלוואות הפתוחות מהתקופה שנסתיימה ב-1957 מסתכמת ב-700,000 ל"י.

משרד העבודה הסביר, שהכספים, שניתנו עד שנת 1957 באמצעות "משען", אמנם ניתנו כהלוואות, אולם המשרד מטעמי מדיניות נוטה לראות בהם מענקים. לדעת הביקורת אין להשאיר עניינים במצב בלתי ברור, ולכן יש לברר ולהחליט עקרונית, באיזה חלק מההלוואות יש לראות הלוואות גם להבא ובאיזה חלק יש לראות, על פי נימוקים סבירים, מענקים. בעקבות הביקורת הופעלה ועדה לבדיקת החובות.

באוגוסט 1957 נחתם הסכם בין החשב הכללי לבין "משען" בדבר מתן הלוואות ללומדי מקצוע. לפי ההסכם לא תהא זו קרן משותפת, שמתוכה יינתנו הלוואות, אלא שכספי ההקצבה של משרד העבודה למטרה זו יינתנו מפעם לפעם כהלוואה ל"משען", שתחויב להחזיר הלוואת אלו לאוצר ב-48 תשלומים חודשיים. אם תפגר משען בתשלומיה, רשאי ידא החשב הכללי לתבוע ריבית על הסכום שבפיגור ופרעון מיידי של יתרת ההלוואה. ההוצאות הכרוכות במתן הלוואות חלות על "משען", שאינה רשאית לגבות ריבית או תוספת כלשהי. באוקטובר 1963 הגיע סכום יתרת ההלוואה ל"משען" לכדי 800,000 ל"י. בפברואר 1962 הוסכם, שמשען תנכה 10% מהגביות כדמי טיפול. החשב הכללי פתח "לוחות סילוקין", לפיהם היה על "משען" להחזיר הלוואות. באוגוסט 1963 הגיש החשב הכללי למשען חשבון פיגורים בסך 148,000 ל"י. מריכוז הלוואות והתשלומים, שנערך על ידי משרד מבקר המדינה בסוף ספטמבר 1964, יוצא, שהפיגור בתשלומים של משען לספטמבר 1964 מסתכם ב-140,000 ל"י. האוצר לא דרש תשלום פיגורים אלה, ומשען לא נדרש לשלם ריבית עליהם, כפי שנקבע בהסכם. בניגוד לנקבע בהסכם נהגו אחדים מסניפי משען לגבות מהתלמידים ריבית בשיעור של 4% מסכום ההלוואה. החשב הכללי העיר על כך למשען, אך הדבר לא תוקן. ההסכמים עם משען והטיפול בהם הם בגדר סמכותו של החשב הכללי, אולם אין בכך כדי להפחית מאחריותו הישירה של משרד העבודה, שהפעולה היא במסגרתו.

הקרן המשותפת להלוואות לערבים

בשנת 1950 הוקמה קרן משותפת לממשלה לקופת מלווה וחכונ שיתופית בע"מ (בנק הפועלים) וקופת הפועלים והפלחים העמלים בע"מ, שמטרתה לעודד פיתוחם של מפעלים קואופרטיביים בין בני המיעוטים על ידי מתן הלוואות. הונה של הקרן בעת הקמתה היה 30,000 ל"י ועד שנת 1963 הוגדל בהדרגה לסך של 80,000 ל"י: 40,000 ל"י מתקציב משרד העבודה; 13,500 ל"י מהבנק; ו-26,500 ל"י מקופת הפועלים והפלחים. הנהלת הקרן הורכבה מנציגי משרד העבודה, הבנק וקופת הפועלים והפלחים, ומראשית שנת 1964 השתתף בה גם נציג משרד האוצר. מאז הוקמה הקרן בשנת 1950 ועד חודש ספטמבר 1964 נתנה הלוואות בסך של 280,000 ל"י.

עם ייסוד הקרן נחתם הסכם בין המשתתפים בקרן, בו נקבעו תנאי הפעלתה, גובה ההשתתפות, הריבית על ההשתתפות והאחריות להפסדים. לפי ההסכם על קופת הפועלים והפלחים לנהל את הקרן מבחינה מינהלית ולתת את ההלוואות בשמה על סמך החלטות פה אחד של הנהלת הקרן. בסוף שנת 1963 נחתם הסכם חדש, שברוב סעיפיו לא חל שינוי מהותי לעומת החוזה הקודם.

בינואר ובאוקטובר 1964 נערכה ביקורת על פעולות הקרן.

— בשנים 1961—1964 לא גילתה הקרן יזמה וגם פעילותה הייתה זעומה ובלתי מספקת. בניגוד להחלטת הנהלת הקרן משנת 1960 לקיים ישיבות אחת לחודשיים והחלטת ההנהלה משנת 1961 לקיים ישיבות אחת לחודש התקיימו בשנת 1961 שלוש ישיבות, בשנת 1962 ארבע ישיבות, בשנת 1963 רק ישיבה אחת, ובשנת 1964 עד אוקטובר שלוש ישיבות. בשנים 1963 ו-1964 ניתנו רק הלוואות מעטות: בשנת 1963 ניתנו שלוש הלוואות בסך כולל של 11,000 ל"י, ובשנת 1964 עד אוקטובר שלוש הלוואות בסך כולל של 13,000 ל"י. סכומים ניכרים, עד כדי שליש מכלל הקרן, עמדו לרשות קופת הפועלים והפלחים, ולא נוצלו למטרות, למענן הוקמה הקרן. הגידול ההדרגתי של הקרן עד ל-80,000 ל"י לא הביא להרחבה מתאימה בפעולתה.

בסוף יוני 1964 הסתכמה יתרת ההלוואות, שניתנו ל-14 אגודות, ב-60,000 ל"י בקירוב, מזה 30,000 ל"י חובותיהן של 9 אגודות, שזמן פרעונם עבר. בתיקי הקרן לא נמצא חומר על מצבן הכללי והכספי של רוב האגודות, שקיבלו הלוואות. בעקבות הביקורת הונהג באוגוסט 1964 שאלון בדבר הפרטים הדרושים ושמבקשי ההלוואות חייבים למלאו.

לפי ההסכם משנת 1950, שהיה בתוקף עד סוף אוקטובר 1963, חייבת הייתה קופת הפועלים והפלחים להפקיד את כספי הקרן בחשבון נפרד בבנק. הדבר לא נעשה, והכספים הוחזקו בידי קופת הפועלים והפלחים, שאפילו לא ניהלה מערכת חשבונות נפרדת בשביל הקרן. נפתחה רק כרססת חו"ז בשביל הלווים והמשתתפים בקרן, שתנועתה נרשמה בטור מיוחד ביומן החשבונות הכלליים של קופת הפועלים והפלחים. התקבולים והריבית נרשמו בחשבונות קופת הפועלים והפלחים. בעקבות הביקורת הוחל בניהול מערכת חשבונות נפרדת, אולם הנהלת הקרן לא הפקידה את הכספים בחשבון נפרד בבנק בנימוק, שההסכם החדש מסוף שנת 1963 אינו דורש זאת במפורש. אפילו אין הוראה מפורשת בחוזה, היה דורש המינהל התקין, שהכספים יוחזקו בחשבון נפרד בבנק ולא בחשבון הכללי של קופת הפועלים והפלחים.

ההחלטה בדבר מתן ההלוואות נתונה בידי הקרן, ועל הקופה היה רק לבצע החלטות אלו. הקופה ניצלה הזדמנות זו כדי להתנות את מתן ההלוואה ברכישת מניותיה בסכומים מ-50 עד 200 ל"י. בעקבות הביקורת בשנת 1964 הופסק נוהל זה.

המדובר אמנם בסכומי כסף לא גדולים יחסית, אולם למטרת הקרן — עידוד הקואופרציה בקרב בני המיעוטים כדי להביאם לפעילות כלכלית ברמה נאותה — נודעת חשיבות רבה. חוסר יזמה ופעילות וחוסר ניצול אפילו של הסכומים הלא-גדולים, שעמדו לרשות הקרן, מנעו השגת מטרה זו.

שירות התעסוקה

בעקבות התפתחות היישובים בארץ נפתחות מדי שנה בשנה לשכות עבודה חדשות וסניפים חדשים לאזורי-משנה או לתפקידים מיוחדים. בשנת 1963 הגיע מספר הלשכות והסניפים ל-220: 149 למבוגרים, 68 לבני נוער ו-3 לאקדמאים. תקציב שירות התעסוקה הסתכם בשנת 1963/64 בסך 6,110,000 ל"י והועסקו בו כ-750 עובדים.

במשך שנת 1963 פנו כ-195,000 דורשי עבודה ללשכת לעומת כ-185,000 בשנה שלפניה; הממוצע היומי של המובטלים הסתכם ב-5,421 לעומת 6,258 בשנה שקדמה לה. מצב התעסוקה היה שפיר בדרך כלל ובכמה מקצועות אף הורגש מחסור בידים עובדות: מספר הזמנות העבודה, שלא היה בידי הלשכות למלאן, הגיע לכדי 2,600 לחודש בממוצע; כמעט מחציתן היו הזמנות לעובדים מקצועיים ויתרן לעובדים שאינם מקצועיים (הנחונים מבוססים על פרסומי שירות התעסוקה). לעומת זאת עוד היה חוסר עבודה בממדים מוגבלים באזורי הפיתוח, בעיקר בצפון, ונשאר מספר לא גדול של דורשי עבודה קשי-סידור גם במרכז הארץ.

בחודשים פברואר עד אוגוסט 1964 נבדקו לשכות העבודה בשנים עשר מקומות: אום-אל-פחם, באר שבע, בית שמש, בקעה-אל-גרביה, ירושלים, נתניה, עכו, ערה, צפת, קרית שמונה, קרית גת, רמלה. כן נבדקו משרדי מדור התשלומים של השירות באשקלון, חדרה, ירושלים. פתח תקוה וקרית נצרת. הנושאים העיקריים, שעמדו לבדיקה היו: סדרי הרישום של ההזמנות לעובדים ושליחתם לעבודה, חלוקת עבודה לדורשים, סדרי הייעוץ התעסוקתי הניתן על ידי השירות, בדיקות רפואיות, דרכי הפיקוח על מקומות העבודה לגבי העסקת עובדים, וסדרי תשלום השכר על ידי מדור התשלומים. עוד נערכה ביקורת מעקב ב-14 לשכות נוספות כדי לעמוד על תיקון הליקויים, שהביקורת העלתה בהן בשנת 1963.

פעולותיהן של לשכות העבודה

השליחה לעבודה. עקב מצב התעסוקה המלאה השורר בארץ פחתה חשיבותו המעשית של התור לשליחה לעבודה. עם זאת נמצאים עדיין בכל הלשכות דורשי עבודה קשי סידור, שלגביהם גדולה במיוחד חשיבות השמירה על התור.

— בחלק גדול מהלשכות שנבדקו העלתה הביקורת מספר ניכר של מקרים, שהתור לא נשמר, והסתייה ממנו לא נומקה בכתב. כדי למנוע אפשרות של העדפה בנימוק הסתמי, שהעובד אינו מתאים לעבודה או שהוא מסרב לקבלה, מן הראוי לדעת הביקורת להנהיג

רישום של הנמקות מפורטות. הנימוק, שעובד אינו מתאים לעבודה המוצעת, יכול להתקבל רק אם יצוינו מראש בכרטיסו המגבלות בדבר כושרו או אם המעביד יעלה בהזמנתו דרישות מיוחדות בדבר הכושר או הידע הנחוצים לביצוע העבודה הנדונה. ההחלטה המנומקת תהא טעונה אישור הממונה על פקיד התשמה. מינהלת שירות התעסוקה קיבלה עקרונית את המלצת הביקורת, והיא הוציאה בדצמבר 1964 הוראות לביצועה.

— הנוהג המקובל בכמה לשכות להתחשב, בעת שליחת עובדים לעבודות בנייה, במיוחד בעובדים, השייכים לקבוצות קבלניות לבניין, מעורר בעיות: המדובר הוא בדורשי עבודה בעלי אותו מקצוע, הרגילים לעבוד בצוותא והמגיעים על ידי כך לתפוקה גדולה מהרגיל; פקדי השמה, השולחים אחד מהם לעבודה על פי תורו, מתחשבים בדרישתו לשלוח את חברו עמו, גם אם לא הגיע תורו להישלח. יתכן שלנוהג זה יש הצדקה עניינית, אך אין לו יסוד בתקנות, וגם קיימת סכנה של העדפה אישית על יסוד טענה בלתי מבוססת של השתייכות לקבוצה קבלנית. לדעת הביקורת שומה על שירות התעסוקה למצוא בהקדם פתרון לבעייה זו במסגרת החוק, שאם לא כן, יהא עליו לוותר על התחשבות מיוחדת בקבוצות קבלניות, כדי שלא יופרו החוק וסדרי המינהל התקין.

— הוראות שירות התעסוקה קובעות, שעובד חקלאי, שעבד 150 יום באותו מקום עבודה בעונה אחת, ייחשב כעובד עונתי קבוע ולא יזדקק לאישור הלשכה עם שובו לאותו מעביד בעונה הבאה. לשם פיקוח על הסדר זה דורשות לשכות העבודה מהסתדרות הפועלים החקלאיים רשימות העובדים העונתיים הקבועים מאושרות על ידי המעבידים: בלשכות מספר לא נמצאו רשימות כאלה או שהרשימות לא כללו את הפרטים על פיהם אפשר לקבוע, אם אמנם יש לראות בעובדים, הכלולים ברשימה, עובדים עונתיים קבועים בהתאם להנחיות שנוכרו.

— חובת הלשכות לשמור לא רק על תור לעובדים אלא גם על תור למעבידים מתוך התחשבות בסדר קבלת ההזמנות ובנסיבות של דחיפות העבודה. חשיבות מיוחדת נודעת לכך בתקופה של מחסור בכוח אדם, ובמיוחד של עובדים מקצועיים. הביקורת העלתה, שלא נקבעו נוהלים להבטחת התור לפי נתונים אובייקטיביים; נוהלים אלה יהיה בהם גם כדי לבטל טענות קיפוח מצד המעבידים. מינהלת השירות הודיעה, שהצעת תקנון הקבע של השירות, שהוגשה לאישור הממשלה, דנה גם בהסדר בשמירת תור למעבידים. התקנון אושר על ידי הממשלה בסוף דצמבר 1964, וגמסר לפרסום ברשומות באמצע ינואר 1965.

ייעוץ תעסוקתי. המחסור בכוח עבודה מקצועי בשוק העבודה והמאמצים, שמשרד העבודה עושה להגברת ההכשרה המקצועית, מוסיפים על החשיבות הנודעת לעבודות יועצי התעסוקה. מתפקידם להדריך ולכוון דורשי עבודה לעיסוקים ולמקצועות. בהם יוכלו לתרום מלוא תרומתם לצורכי המשק בהתאם לתכונותיהם ולנטייתיהם. ולכוון מוגבלים לעיסוקים. בהם לא יפריעו מגבלותיהם בהשגת תפוקה רגילה או כמעט רגילה. הייעוץ גם פועל לצמצום נדידת יתר של גברים עובדים בין מקומות עבודה, שהיא תופעת לוואי נפוצה ובלתי רצויה של רווייה בשוק עבודה. שירות הייעוץ התעסוקתי הופעל בשנת 1960. בשנת 1963 מנה השירות 34 יועצי תעסוקה למבוגרים ולנוער, שטיפלו ב-64,000 דורשי עבודה (25,500 מבוגרים ו-38,500 בני נוער). הביקורת העלתה, שבכמה לשכות לא ניתן ייעוץ סדיר, ובלשכות בהן ניתן הייעוץ לא רשם תמיד היועץ את חוות דעתו ואת האינפורמציה הדרושה

לפקיד ההשמה, כדי שיוכל להיעזר בהן בעת החלטתו בדבר שליחת דורש העבודה למקום העבודה המתאים לו.

מינהלת שירות התעסוקה הסבירה ליקויים אלה בעומס הרב הרובץ על יועצי התעסוקה לנוער בישראל, המקבלים עד עשרים דורשי עבודה ליום לעומת ארבעה עד שישה דורשי עבודה, שמקבלים יועצי תעסוקה בארצות חוץ. המינהלה עושה מאמצים להכשיר כוח אדם נוסף לתפקיד זה ולשפר את תהליכי העבודה. בין השיפורים שכבר הונהגו ראוי לציין את ויסות עומס העבודה, שהתרכז בעבר בסוף שנת הלימודים, כשבוגרי בתי הספר היסודיים נפלטו לשוק העבודה, על פני השנה כולה. כיום מתחילים יועצי התעסוקה לראיין את הנערים העומדים לסיים את חוק לימודיהם היסודיים תוך שנת הלימודים, ובדרך זו עולה בידם לייעל את השירות.

מתברר שלשכות העבודה ופקידי ההשמה עדיין לא למדו לנצל במלואו את ייעוץ התעסוקה. בחלק מהלשכות לא הועברו חוות הדעת לפקיד ההשמה; בידי אחד מפקידי ההשמה למבוגרים בירושלים מצאה הביקורת 64 חוות דעת של יועץ התעסוקה, שהצטברו אצלו במשך כשלוש שנים, בלא שצירף אותן לתיקיהם האישיים של דורשי העבודה.

בדיקות רפואיות לנוער. חוק עבודת הנוער, תשי"ג-1952, קובע, שלא יועבד נער אלא אם נבדק בדיקה רפואית יסודית ואושר על ידי מוסד רפואי מוסמך כמתאים מבחינה רפואית לאותה עבודה. מינהלת שירות התעסוקה נתנה הוראות על אופן ביצוע הבדיקות, רישומן בכרטיסים והמעקב אחריהן.

— הביקורת העלתה, שברוב לשכות הנוער היו כרטיסים אישיים, שהבדיקות הרפואיות הראשונות והביקורת השנתית החוזרת לא היו רשומות בהם. כתוצאה מכך אין לדעת, אם אמנם עברו הנערים את הבדיקות (ראה גם דו"ח שנתי 12, עמ' 180).

סדרי רישום. הוראות השירות קובעות סדרי רישום של דורשי עבודה, לרבות פרטים על ביצוע ההזמנות בצורה שתאפשר לעמוד מהרישומים על מידת מילוי ההזמנות. כן דנות ההוראות בשליחת דורשי עבודה מלשכה ללשכה, אם הלשכה הנדונה אינה יכולה לספק את כוח העבודה הדרוש.

— היו מקרים של שיבושים ברישום ביצוע ההזמנות ורישום של השליחה לעבודה.

— בהתאם לחוק שירות התעסוקה יירשם כבעל מקצוע דורש עבודה, שיוכיח את הכשרתו המקצועית ואת דרגתו על ידי תעודת מקצוע; תעודה זו תינתן לפי המלצת ועדות מקצוע, שימונו על ידי שר העבודה. רק במאוס 1964 מונו ועדות המקצוע הראשונות ל-11 מקצועות, אולם הוועדות עדיין לא הופעלו, והאיגודים המקצועיים, שעסקו בבחינות ובמיונם של עובדים מקצועיים עד חקיקת החוק, ממשיכים לעסוק בכך גם עתה. בכל הלשכות שנבדקו נקבעו מקרים של רישום עובדים כבעלי מקצוע, בלי שהייתה בתיקים תעודת מקצוע או העתק ממנה, ואף לא נרשמו בתיקים פרטים, שהיו מעידים על בדיקת התעודה בעת הרישום. בין הרשומים כבעלי מקצוע, שבתיקיהם לא היו תעודות או פרטים על תעודות, היו נהגים וחשמלאים, הזקוקים לרשיון ממשלתי לשם עיסוק במקצועם.

— טופס שליחה לעבודה הוא תעודה בעלת ערך, כיון שהוא אישור מוסמך על זכותו של עובד למקום עבודתו; יש אפוא להקפיד ולשמור על מכתבי השליחה, לבל ינוצלו לרעה. בכמה לשכות לא נוהל רישום סדיר על מלאי הפנקסים של טופסי שליחה ועל

תנועתם. בלשכות בעכו, בית שמש וירושלים לא החזירו אחדים מפקידי ההשמה מספר לא קטן של פנקסים של מכתבי שליחה, שנמסרו להם שנים לפני כן, בחלקם עוד בשנת 1960. קרו מקרים, שמכתבי השליחה המקוריים שבוטלו לא הוצמדו להעתקים בפנקסים.

הפיקוח על פעולות הלשכות. מינהלת השירות מינתה ארבעה מפקחים על לשכות העבודה, שמתפקידם לבדוק, באיזו מידה נשמרים הנוהלים וההוראות, ולהדריך את עובדי הלשכות במידת הצורך במילוי תפקידם. מינהלת השירות הורתה, שיש להכין מראש תכנית שבועית לביקורים ועל מנהל השירות לאשר אותן; על המפקחים להעביר למינהלת השירות דו"ח שבועי בכתב, שיכלול פרטים על העניינים שטיפלו בהם בלשכות, ועל דרכי ביצוע הנוהלים. עוד עליהם להמציא אחת לחודשיים דו"ח אינפורמטיבי כולל ובו פירוט על כל הלשכות הנמצאות בפיקוחם על גבי טופס, שהוכן לשם כך.

— הביקורת העלתה: לא קיום הנהל של עריכת תכנית שבועית; המפקחים לא המציאו דו"חות שבועיים או אפילו דו-חודשיים; בתיקי המפקחים אמנם נמצאים מספר העתקים למכתבים, שכתבו ללשכות על ליקויים, שנתקלו בהם, אך מכתבים אלה אינם יכולים לבוא במקום דיווח סדיר.

מדור התשלומים

מדור התשלומים של שירות התעסוקה מרכז את תשלומי שכר העבודה לפועלים, המועסקים בעבודות יזומות ובעבודות עונתיות וזמניות בחקלאות (ראה דו"ח שנתי 13, עמ' 251), והוא מבצע אותם תשלומים באמצעות משרדי תשלומים אזוריים. בשנת 1963/64 פעלו 18 משרדי תשלומים אזוריים של המדור. באותה שנה שילם המדור שכר כולל של 24 מליון ל"י בקירוב לכ-20,000 פועלים.

— ההיקף הגדול של התשלומים הנעשים במקומות רבים כל כך מחייב הקפדה רבה על עקרונות הבידוק הפנימי. הביקורת העלתה מקרים של סטיות מעקרונות אלה: במשרד התשלומים באשקלון נמסרו להם שקים בלנקו, שכבר נושאים אחת משתי החתימות הדרושות; לא הוקפד על ביטולם של שקים, שהוחזרו לפנקס השקים, כיוון שלא השתמשו בהם. בעקבות הביקורת הוציא מנהל מדור התשלומים ביולי 1964 הוראות מפורטות. הדורשות הקפדה על שמירת סדרי הבידוק הפנימי.

בכמה ממשרדי התשלומים נמצאו יתרות חובה של מעבידים, שנתהוו בעיקר משום שפיגרו בהעברת חלקם בשכר הפועלים, שהעסיקו אותם בעבודות יזומות. יתרות אלו נצטברו במשך כמה חודשים. על המדור להקפיד על גביית שכר עבודה מאת המעבידים במועדה.

תיקון ליקויים

סדרי הפיקוח בענף הבנייה

דו"ח שנתי 14, עמ' 319

מתפקידי המפקחים של משרד העבודה לפקח על קיום תנאים לבטיחות וגיהות של פועלים בענף הבנייה. עומס העבודה המוטל על כל מפקח באיזור תל אביב יש בו כדי לפגוע בטיב